

Festa popular indígena, estat de Morelos, Mèxic. Indígena venent artesanania al Zócalo de la ciutat de Mèxic. A la dreta, Dona Otilia i la seva gallina.

M GUTMAN / M GUTMAN / RAFAEL DENIZ

Indígena de San Felipe Uxila, Oaxaca. A la dreta, sepeli, 1986

DANIEL MENDOZA / FRIDA HARTZ

L'historiador Florescano parla del descobriment d'Amèrica

Enrique Florescano, reconegut historiador mexicà, presideix la Comisión Nacional del V Centenario del Encuentro de dos Mundos. Per a ell, la commemoració —que no celebració— és una oportunitat per fer una reflexió de la manera com, al final del mil·lenni, els historiadors veuen aquest esdeveniment. "És una tasca científica de revisió del passat que és important i útil", va dir en una entrevista, i va afegir que també era l'ocasió d'analitzar els problemes actuals dels indisgenes americans.

Enrique Florescano recorda que la proposta de commemoració d'aquest fet, per part del rei espanyol, va ser plantejada com el V Centenari del "Descubrimiento", i que aquesta concepció òbviamment va causar malestar entre ells, els *descoberts*.

Encara que històricament és correcte el terme, així és conegut aquest fet, no podia evitar-se la discussió que es va produir. Aleshores, Miguel León Portilla, llavors membre de la comissió que participava per part de Mèxic, i Roberto Moreno de los Arcos, tots dos historiadors, van buscar una eixida i van proposar el canvi de nom de la commemoració: "encuentro" en lloc de descobriment. Van trobar eco en altres comissions llatinoa-

mericanes, i així va quedar rebatejada la commemoració.

Florescano considera que, amb les dades que hi ha avui, l'encontre de dos mons es pot veure d'una altra manera, des d'una perspectiva nova.

Entre aquests elements nous, destaca la visió de l'indígena conquistat, la seua visió, que abans no va ser considerada.

"Aquesta visió", afegeix, "es pot veure en els símbols, en les seues pictografies; ells mateixos van recollir els fets que vivien i en van fer una interpretació pròpia.

Entre aquests elements copsats pels mateixos indisgenes, hi ha la convicció que l'energia que havia mantingut el poder dels déus es va esgotar; per a la mentalitat indígena, la destrucció dels seus deus va ser una catàstrofe de dimensions còsmiques; la conquesta i destrucció de Teochtitlán, el melic del món, unia les potències del cel amb les de l'inframon i establia la relació amb els quatre rumbos de l'univers. La caiguda de Teochtitlán apareix, doncs, com una dislocació de les forces que dotaven d'energia el cosmos i que organitzaven l'espai. "¡Deixeu-nos morir ja, dixeu-nos desaparèixer ja, perquè els nostres déus han mort!", cita Florescano d'un fragment

del *Libro de los coloquios*, obra indígena del segle XVI.

"A Mèxic", particularitza Enrique Florescano, "l'experiència que va seguir a la conquesta, el mestissatge cultural, és única a Amèrica. Altres països del nostre continent, com Estats Units, per exemple, encara no poden integrar els negres, per exemple. A Europa, actualment arriben asiàtics, marroquins... en un procés de migració notable".

"Es podria realitzar", suggereix l'historiador, "una anàlisi comparativa a escala mundial del problema de la cohabitació de diferents cultures en un mateix territori, en un mateix temps.

La Comisión Mexicana del V Centenario del Encuentro de dos Mundos no ha difós encara públicament quines són les seues activitats i quin n'és el programa. Formalment és encapçalada pel president de la república, Carlos Salinas de Gortari, i pels secretaris de Relacions Exteriors i d'Educació, Fernando Solana i Manuel Bartlett. El treball, directament el realitza l'equip que presideix Florescano.

Florescano, continuant la seua anàlisi del tractament que ha rebut l'indigenisme a mèxic, pensa que "el segle que va seguir al de la conquesta va estar marcat

Indígena a la selva lacandena, estat de Chiapas, Mèxic 1989. A la dreta, escola mazahua.

RAUL ORTEGA / MARIANA YAMPOLAKI

La casa Cortés a l'Antigua, Veracruz.

M. GUTMAN

Jove tarahumara, 1988.

PEDERO TZONTEMO

produceix en altres pobles", destaca Floresco.

"En l'elaboració d'aquesta anàlisi", diu, "és possible apropiari-se del passat, assimilar-lo en l'actualitat.

També considera que, a més de realitzar aquest exercici de recapitulació sobre l'indígena històric, cal atendre l'indígena viu, que ni tan sols en el discurs oficial s'ha vist amb prou claredat.

El procés de commemoració del V centenari, segons Floresco, ha donat peu perquè a Mèxic els indígenes puguen plantejar-se les seues reivindicacions davant un govern que almenys els reconeix la veu.

"Actualment, les agrupacions indígenes defensen reivindicacions comunes i envien a pastar fang els intel·lectuals, els etnòlegs i els investigadors de l'Instituto Nacional Indigenista (INI). Ara plantejen les seues opinions a través dels seus grups, no mitjançant els intel·lectuals de les universitats", reitera. "Això per si mateix ja és important, encara que siga amb crítiques al govern". I aquesta manera d'actuar ha de continuar després de les commemoracions, perquè els indígenes continuen patint els seus problemes quotidians, els seus problemes diaris, fins i tot de supervivència, conclou.

Els indígenes mexicans en xifres

El nombre d'indígenes, és a dir, les diverses ètnies que sobreviuen a Mèxic, és molt difícil de precisar. Segons les declaracions que incloem, en aquest reportatge, del dirigent indigenista Genaro Domínguez, n'hi ha uns 20 milions. Segons les xifres oficials de l'Instituto Nacional Indigenista (INI) n'hi ha entre 7 i 9 milions. Les xifres s'han establert considerant les persones que parlen una llengua o dialecte indígena.

A la capital del país, és a dir, a la ciutat de Mèxic, s'agrupa un milió aproximadament de persones d'origen tarahumara, zapotec, mixteco, etc.

Els estats mexicans on hi ha una major concentració d'indígenes són els del nord. Entre els estats de la Baixa Califòrnia, Sonora, Chihuahua i Sinaloa hi ha, entre altres ètnies, la cohimí, la àpago, la seri, la iaqui, la maio i la tarahumara, un poble, aquest darrer sobre el qual va escriure i es va fascinar l'escriptor francès Antonin Artaud, durant la seua estada a Mèxic. Al nord, és a dir, als estats de Coahuila, Durango, Nayarit, Zacatecas, Tamaulipas, etc., hi ha, entre altres, coras, huitxoles, otomies, nahuas, mazahuas, huastecos, etc.

Al centre de Mèxic, és a dir, als estats de Guerrero, Jalisco, Michoacán, San Luis Potosí, Veracruz, etc., hi ha purepetxes, mixtecos, zapotèques, totonacos, etc.

Els estats en què hi ha major concentració d'indígenes són Oaxaca, on hi ha registrades 16 ètnies: zapotecos, mixtecos, mazatecos, txinantecos, mixes, txatipos, triquis, txontales, huaves, amuzgos i zoques; l'estat de txiapas, amb onze ètnies: tzotzil, tzetzal, zoque, txol txolabal, candon i name; l'estat de Veracruz: totonacos i huastecos; l'estat de Guerrero (nahuatls, mixtacos, tlapanecos i amuzgos) i l'estat de Puebla (otomies, nahuatls, mixteco i popolaca).

Finalment cal dir que és molt important l'ètnia maia, que apareix a la península de Yucatán (Campeche, Yucatan i Quintana Roo) i que es prolonga fins a Centramèrica, sobretot a Guatemala.

Per contra, les ètnies dels papagos coctimies, pimas i pai pai, al Nord de Mèxic estan en fase d'extinció.